

Hasznos emlékeztető a marosvásárhelyi magyar nyelvű orvoscépzés 70.évfordulója alkalmából

Helpful reminder of Hungarian Medical Education by the occasion of 70th . anniversary in Tirgu Mures

Prof. Dr. Péter Mihály, Péter H. Mária PhD
Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem
peterhmaria@yahoo.com

Initially submitted October 10, 2015; accepted for publication november10, 2015

Összefoglaló:

Ez évben (2015) van 70 éve, hogy Marosvásárhelyt beindult a magyar nyelvű orvoscépzés. A múlt ismeretének hiánya miatt, ezzel az évfordulóval kapcsolatban, több pontatlan adat, fogalom van a köztudatban. Ezért, fontosnak tartjuk egy rövid áttekintést adni a marosvásárhelyi magyar nyelvű orvoscépzés előzményeiről, ami tisztázná, hogy 70 évvel ezelőtt, 1945-ben miért és hogyan indult be itt az orvoscépzés [1,2,4,5,11,15].

A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem magyar oktatói – akik csaknem mindannyian az Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) Orvosi és Gyógyszerésztudományi Szakosztálynak (OGYSZ) is tagjai – elhatározták, hogy az EME égisze alatt megemlékeznek erről az évfordulóról. Az emlékünnepeyre 2015. május 29-én, a marosvásárhelyi Kultúrpalota nagytermében került sor, ahol bemutatták az erre az alkalomra kiadott Emlékkönyvet* is. Mivel e kötet bevezetőjében közölt adatok szélesebb körű érdeklődésre számíthatnak, átdolgozott formában a *Kaleidoscope* olvasói számára is közzétesszük.

I. Előzmények

Az 1635-ben Nagyszombaton alapított egyetem, amely 1769-ben orvosi karral bővült és 1777-ben Budára, majd 1784-ben Pestre költözött, már szüknek bizonyult a tanulni vágyó ifjúság befogadására, ezért szükségessé vált Magyarország területén egy második egyetem létrehozása. Erre 1872-ben Kolozsváron került sor, az október 14-én kihirdetett 1872. évi XIX. törvénycikk alapján, **Kolozsvári m. kir. Tudományegyetem** néven. Önkéntelenül vetődik fel a kérdés, hogy miért Erdélyre és Kolozsvárra esett a választás? A felsorolható indokok közül a következők lehettek döntő jelentőségűek.

a) Erdélyben, de főleg Kolozsvárt megvoltak a korabeli egyetem csirái. 1581-ben Báthory István (1533–1586) a jezsuiták kolozsvári kollégiumát emelte egyetemi rangra. Mária Terézia (1717–1780) Kolozsváron a volt jezsuita főiskolát – ami tulajdonképpen a Báthory-egyetem

* *A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 70 éve.* (Szerk.: Szabó Béla és mtsai), Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kolozsvár, 2015, 1-284 oldal.

utóda volt – 1774-ben továbbfejlesztette, az addig működő bölcsészeti és hittudományi kar mellé jogi-, majd 1775-ben orvosi kar beindítását rendelte el. E felsőfokú tanintézet neve, rangja és tananyaga az idők folyamán többször változott. Az orvosi kar például 1817-ben önállósult, és **Orvos-Sebészi Tanintézet** néven az 1872-ben felállított Kolozsvári m. kir. Tudományegyetem beindításáig működött, alapjául szolgálva az egyetem orvosi karának [2,11,13].

b) Annak, hogy a második magyarországi egyetem Kolozsváron alakult meg, döntő szerepe volt az 1859 óta ott működő Erdélyi Múzeum-Egyesületnek is. Az Egyesület az egyetem használatára bocsátotta régiség- és éremtárát, természetrajzi gyűjteményeit, könyvtárát és oklevéltárát. Majd 1895-ben gróf Mikó Imre a villáját, 10 holdas kerttel átadta az egyetemnek, ahol annak klinikáit és más rendeltetésű épületeit kezdték felépíteni [2,8].

A Ferenc József Tudományegyetem 1872–1919 között

Ilyen előzmények után, Kolozsváron, a meglévő alapokat felhasználva, gyors és eredményes fejlődésnek indult Magyarország második egyeteme, négy karral, köztük az orvosival. 1881-ben felveszi a **Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem** (FJTE) nevet [8,11,13]. Mind itthon, mind külföldön rövid idő alatt ismertté és elismertté vált, de a történelem megszámlálta napjait, s így nem az aratott, aki vetett.

1914. július 28-án megkezdődött az I. világháború. Több száz hallgató és egyetemi alkalmazott hadba vonult. Az 1918/19-es tanév volt az utolsó [13]. 1918. december 1-jén a gyulafehérvári gyűlés kimondja Erdély egyesülését Ó-Romániával és megalakul Szebenben a Kormányzó Tanács (Consiliul Dirigent). Még e hónap 24-én a román csapatok minden ellenállás nélkül bevonultak Kolozsvárra. A Kormányzó Tanács hűségeskü letételére szólította fel a FJTE tanári karát, ennek időpontját 1919. május 12-re tűzte ki. A tanárok megtagadták az eskü letételét. Egy román tanárokból álló bizottság a Kormányzó Tanács nevében, karhatalom segítségével átvette az egyetemet, és felmondott az esküt megtagadóknak. A hűségeskü letételének megkövetelése nem volt jogos (Hágai Konvenció 45. cikke), ugyanis a trianoni szerződést csak 1920. június 4-én írták alá. Az egyetem átadásával a FJTE minden ingó és ingatlan vagyona a román állam birtokába jutott. Így például 63 olyan épület, amit 1872–1919 között építettek: az egyetem központi épülete, a központi könyvtár 200 000-es könyvállományával, klinikák, intézetek, diákokthonok, adminisztrációs és gazdasági épületek, egyetemi gyógyszertár, botanikus kert, személyzeti lakó épületek, több lakóház; ezen kívül az EME- nek a FJTE használatára bocsátott minden vagyona. A magyar minisztertanács a FJTE-t Szegedre helyezte át, ahol 1940-ig működött [1,5,6,8].

1920. február 1-jén I. Ferdinand román király hivatalosan is megnyitotta Kolozsváron Románia harmadik, Erdély első román egyetemét, amely az ő nevét vette fel: **Universitatea Regele Ferdinand I. din Cluj**. Ezzel a FJTE működésének első kolozsvári szakasza lezárult. Erdély magyar tudományegyetem nélkül maradt [1].

A visszatért Ferenc József Tudományegyetem 1940–1944 között

A második bécsi döntést követően (1940) a Ferdinand Egyetem Orvosi Kara Szebenbe költözött, és amit csak lehetett magával vitt. Az 1920/21-ben Szegedre menekült FJTE

visszatér Kolozsvárra, és 1940. október 24-én öt karral, köztük az Orvosi Karral ismét megkezdte működését.

A háború rövid idő múlva másodszor is beleszólt az erdélyi magyar egyetem sorsába. A II. világháború utolsó hónapjaiban Románia átállása a Hitler-ellenes szövetségesek oldalára (1944. aug. 23), új helyzetet teremtett a dél-kelet európai arcvonalon. A szovjet hadsereg előretörése bizonytalanná tette az egyetem helyzetét. Szeptember 2-án a budapesti katonai vezetéstől megérkezett a kiürítési parancs. A kolozsvári magyar értelmiségiek, egyházi vezetők, a szakszervezetek képviselői mind maradásra kérték Miskolczy Dezső rektort és a tanári kart. A szeptember 15-i tanácsülés elhatározta, hogy nem teljesítik a kiürítési parancsot, viszont aki úgy dönt, az távozhat [5]. 1944. szeptember 17-én megtartották az évnnyitót, légiriadó miatt a központi épület óvóhelyén. Október 11-én Kolozsvárra bevonultak a szovjet, majd a román csapatok. Utóbbiak az egyetem azonnali átadását követelték. Ezt azonban a szovjet városparancsnok leállította, sőt számos sebesültjük miatt elrendelte az egyetem és klinikáinak változatlan, folyamatos működtetését. Majd a további incidensek miatt megparancsolta, hogy a román közigazgatás és a szebeni egyetem képviselői, valamint a csendőrség hagyja el a várost [1,4,5].

A kolozsvári magyar előadási nyelvű Állami Tudományegyetem

Az egyetem, a vezetősége és a megritkult tanári kar ez alkalommal helyben maradt. Nevéből kiiktatta a „magyar királyi” jelzöt és a Ferenc József nevet. Ettől kezdve a **Kolozsvári Magyar Tudományegyetem** elnevezést használta. Nehéz hónapok következtek, végtelen politikai csatározások a megmaradásért. De nem ezek döntötték el a magyar egyetem sorsát. Erdély Romániához való csatolásának a feltétele az ország demokratizálódása volt, ami a kisebbségek egyenjogúságát is magába foglalta. Bizonyítani kellett a közelgő békeszerződés megkötése előtt, hogy mindez megvalósult.

1945. március 6-án megalakult dr. Petru Groza vezetésével a népi demokratikus kormány, majd az ennek megfelelő szervezetek és intézmények. A már 1944. december 1-jén létrejött Országos Demokratikus Arcvonal (ODA), Észak-Erdély Legfelsőbb Tanácsadó Testülete. 1945. április 16–17-én tartott ülésén részletes határozatot hozott a két észak-erdélyi egyetem sorsát illetően, melyet törvényerőre emelés céljából a kormányhoz felterjesztett. Ezek után a Hivatalos Közlöny (*Monitorul Oficial*) 1945. május 29-i számában megjelent a 406 és a 407/1945. számú királyi törvényrendelet. Az első kimondja, hogy június 1-jei hatállyal az I. Ferdinand Tudományegyetem és az észak-erdélyi iskolai intézmények visszatérnek előző épületeikbe, melyekkel rendelkeztek. A második elrendeli, hogy Kolozsvárt 1945. június 1-jei hatállyal **magyar előadási nyelvű Állami Tudományegyetem** létesüljön („*Legea 407 pentru infiintarea la Cluj a Universitatii cu limba de predare maghiară...*”), amely a következő karokkal fog működni: irodalom és bölcsészet, jog- és közgazdaságtudomány, természettudomány, orvostudomány. Intézkedik az épületek használatba vételéről, az oktatószemélyzet számáról és kinevezésének módjáról [1,2,4,5,11,15].

Annak ellenére, hogy a 407/1945-ös törvényrendelet azt pontosan nem fogalmazza meg, szövegéből mégis kiderül, hogy az 1944 őszén, Kolozsváron maradt magyar egyetemet 1945. június 1-jei hatállyal megszüntnek tekinti, és ugyanezzel az időponttal „új” magyar előadási nyelvű Állami Tudományegyetem „létesítését” rendeli el. Ebből logikusan következik, hogy a két magyar egyetem (a régi és az új) közti jogfolytonosságot a román állam nem ismerte el [15].

A 407/1945.számú törvényrendelet értelmében tehát az 1944 őszén, Kolozsváron maradt egyetem tanácsának hatásköre 1945. június 1-jén jogilag megszűnt. Ezért a Nemzetnevelésügyi Minisztérium a 137.851/1945. számú, június 4-én kelt határozatával egy háromtagú bizottságot nevezett ki azzal a céllal, hogy az a magyar előadási nyelvű Állami Tudományegyetem ideiglenes tanácsként működjön, és vegyen részt a Szebenből visszatérő román egyetem javainak átadásában. E bizottság tagjai Csögör Lajos, Demeter János és Jancsó Elemér professzorok voltak [1,2,4,5,13]. Mivel az orvosi kar elméleti intézetei és klinikái számára a román egyetem tanácsa által átengedett épületek teljesen elégtelenek és jórészt alkalmatlanok voltak a tevékenység folytatására, felvetődött az a gondolat, hogy a kar más városba költözzön. Marosvásárhely és Nagyvárad jött szóba. Már maga az ötlet is vég nélküli vitákat váltott ki. Nagy felelősség hárult a döntéshozókra. Bár Nagyváradnak - nagyobb város lévén - több kórháza volt, határszéli helyzete miatt elvetették. Így a választás Marosvásárhelyre esett, ahol, mint a **kolozsvári magyar tannyelvű Állami Tudományegyetem**, – később Bolyai Tudományegyetem – **Orvosi Kara** kezdte meg működését [1,2,4,5].

Az orvosi kar költöztetése Marosvásárhelyre

Ettől kezdve az események kezdtek felgyorsulni, hiszen a késedelmeskedés egy egész tanév kiesését jelenthette volna az Orvosi Kar számára. A magyar nyelvű egyetem ideiglenes vezetősége 1945. június 20–23 között egy orvosokból és műszaki emberekből álló szakértői bizottságot küldött Marosvásárhelyre, hogy tájékozódjanak az ottani lehetőségek felől. A bizottság elégedetten tért vissza. A bukaresti miniszterelnökség július 6-án döntést hozott, miszerint a magyar előadási nyelvű Állami Tudományegyetem Orvosi Kara Marosvásárhelyen, a többi kar Kolozsváron fog működni. Az Orvosi Kar rendelkezésére bocsátják a szükséges épületeket [1,2,4,5,14].

Augusztus 1-jén a Hivatalos Közlöny I. rész 176/1945. számában a Nemzetnevelésügyi Minisztérium elrendelte, hogy a magyar előadási nyelvű Állami Tudományegyetemen milyen tanszékeket, előadási tárgyköröket és oktatói állásokat kell létesíteni. Az Orvosi Kar számára 18 tanszéket írt elő. Minden esetben oktatói fokozatonként megadta a betöltendő állások számát („vezető kutató” 20, tanársegéd 40, gyakornok 53) [1,5].

A magyar nyelvű egyetem ideiglenes vezetősége augusztus 24-re összeállította a tanszemélyzet jegyzékét, köztük a következő magyar állampolgárságú oktatókét: Ludány György (élettan), Beöthy Konrád (kórbonctan és törvényszéki orvostan), Haranghy László (bakteriológia, majd kórbonctan), Obál Ferenc (kórtan), Láng István (belgyógyászat), Klimkó Dezső (sebészet), Mórítz Dénes (gyermekgyógyászat), Miskolczy Dezső (ideg- és elmegyógyászat), Környey István (idegsebészet), Faragó Ferenc (közegészségtan), Mosonyi János (orvosi vegytan), Putnoky Gyula (mikrobiológia), Csete Emil (sebészet), Krompecher István (anatómia), Györy György (szülészet). Szeptember 22-én a Nemzetnevelésügyi Minisztérium az Orvosi Karra a következő román állampolgárságú tanárokat nevezte ki: Csögör Lajos, Veress Ferenc, id. Feszt György, Andreescu Coriolan, Felszeghy Ödön, Gündisch Mihály, Kelemen László, Pápai Zoltán és Várad Gábor. November 1-jén Csögör professzort kinevezték a kolozsvári magyar előadási nyelvű Állami Tudományegyetem rektorává [1,2,4,5,11].

Közben augusztus 3-án a Minisztertanács határozata (5205/1945) alapján a Hadügyminisztérium a marosvásárhelyi volt kadétiskolát átadta használatra a Nemzetnevelésügyi Minisztériumnak [1,4,5].

Marosvásárhelyt 1945. október 4-én az orvoskari dékáni hivatal megkezdte működését, majd november 3-án ugyanott megtartották a felvételi vizsgát, 150 helyre. A Nemzetnevelésügyi Minisztérium december 11-i határozata alapján a 347.101/1945. számú rendeletével (*Monitorul oficial* 118/ 1945) jóváhagyta a kolozsvári magyar nyelvű egyetem új nevét: „**Universitatea Bolyai din Cluj – Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem**” [1,5,16]. Az 1945/46-os tanévre a beiratkozások 1946. január 25-től február 9-ig tartottak, de most már a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem (BTE) marosvásárhelyi Orvosi Karára [2,4,5,11].

A marosvásárhelyi orvoscépzés első szakasza (1945–1948)

A Kolozsvári BTE Orvosi Kara az ismertett helyzetből adódó kényszermegoldásként 1945 második felében átköltözött Marosvásárhelyre. A BTE 1946. február 11-én mind Kolozsváron, mind Marosvásárhelyen, kételyekkel tele, de reménykedve, hivatalosan is megkezdte az 1945/46-os tanévet. Az egyetemet Csögör Lajos rektor továbbra is Kolozsvárról irányította, míg az áttelepedett Orvosi Kart id. Feszt György dékán vezette [1,2,5,14].

Elképzelhetetlen nehézségek árán megkezdődött, azaz pontosabban szólva folytatódott Marosvásárhelyen, az Orvosi Kar keretében, a magyar nyelvű orvoscépzés, valamint az egyetem utáni posztgraduális fogorvosi szakképzés is. Ugyancsak az Orvosi Kar keretében a régi rendszerű, karközi gyógyszerészképzés második szakaszaként a gyógyszerészettan hallgatók kérés alapján folytathatták már megkezdett tanulmányaikat [14].

Párhuzamosan beindult a tudományos munka, a nem egy esetben még Kolozsváron megkezdett témákkal. Az Orvosi Kar tanszemélyzete már 1946. február 14-én megtartotta első tudományos ülését, majd ezt követően kéthetente voltak tudományos előadások, betegbemutatók, melyeken a hallgatók is részt vehettek. Mindez természetesen a kormány támogatásán kívül az itt maradt, valamint az újonnan alkalmazott tanszemélyzet és szakdolgozók határtalan hivatástudatának, a város polgársága önzetlen segítségének (a Marosvásárhelyi Egyetem Barátainak Köre), valamint a háború borzalmait által meggyötört egyetemi hallgatók őszinte tanulni akarásának tudható be. A hallgatók száma évről évre nőtt, a laboratóriumok egy részét használhatóvá tették, megkezdte működését a Diákvédő Hivatal és a menza. 1946. október 23-án dr. Petru Groza miniszterelnök meglátogatta az Orvosi Kart, további segítséget ígért, kintásra bízta a tanszemélyzetet és a hallgatókat [1,2,4,5,8,11].

A marosvásárhelyi orvos- és gyógyszerészképzés 1948–1962 között

Az orvos- és gyógyszerészképzésben gyökeres változásokat hozott a tanügyi reform. Románia közoktatásügyi valamint felsőoktatási reformjára vonatkozó 175-ös számú törvényerejű rendeletet a Hivatalos Közlöny 177/1948. száma 1948. augusztus 3-án [17], valamint a 263.327 számú miniszteri határozatot a 1948. okt. 26-án megjelent 249/1948 száma közölte [18]. Az orvosi karokat szovjet mintára önálló „**Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetek**”-ké (OGYI) alakították át. Így tehát a marosvásárhelyi Orvosi Kar kivált a BTE kereteiből, de továbbra is csak **magyar nyelvű** intézményként működött [18]. Ennek megfelelően a BTE-re új rektort

neveztek ki Balogh Edgár személyében, míg Csögör professzor az önállósult „**Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet**” (MOGYI) rektora lett.

Mint az újonnan létrehozott felsőoktatási intézetek nevéből is kitűnik, a tanügyi reform alapvető szerkezeti változtatásokat is eredményezett. Így például új karokat hozott létre az általános orvosi kar mellett: gyermekgyógyászati-, közegészségtani-, fogorvosi- és gyógyszerészeti kart [2,5,12]. Az **Általános Orvosi Kar** (ÁOK) megszakítás nélkül, napjainkban is működik; a **Közegészségtani Kar** 1951-ben végleg megszűnt; a **Gyermekgyógyászati Kar** 1959-től az ÁOK szekciója lett, majd 1990-ben végleg megszűnt [2]; a **Fogorvosi Kar** (FOK) 1951-ben Marosvásárhelyt megszűnt, de az 1960/61-es tanévben újraindult [7]; a **Gyógyszerészeti Kar** (GYK), amelyen megkezdődött az új rendszerű (immár nem karközi) gyógyszerészképzés. Ez 1986-ig zavartalanul működött, ekkor ugyanis megkezdődött felszámolása, ami általános megdöbbenést váltott ki, azonban 1990-től ismét karként működik [6].

Az 1948–1962 közötti 15 év volt a MOGYI legeredményesebb, felfelé ívelő szakasza. Befejeződött az épületek átalakítása, kialakították az elméleti tanszékek helyeit, növelték a klinikák számát, létrehozták az egyetemi gyógyszerterápiát, beindult a központi könyvtár, könyvatos egyetemi jegyzeteket adtak ki, diákokthoztak és menzát létesítettek, botanikus és gyógynövénykertet hoztak létre. Ebben a periódusban élte fénykorát a kulturális, a művelődési, és a sport tevékenység is [2,12,14].

Az oktatási feltételek megteremtésével párhuzamosan fellendült a tudományos tevékenység is. A MOGYI 10 éves fennállásának tiszteletére 1955. május 28–30-a között megtartották az Intézet első tudományos ülészakát, még az évben útjára indították a MOGYI saját folyóiratát *Orvosi Szemle – Revista Medicală* címen, külön magyar és külön román nyelven [2,12].

E periódusnak szép eredményei ellenére tévedés lenne azt gondolni, hogy nem voltak árnyoldalai is. Az „osztályharc” az egyetem kapuin belül is folyt. Nem egy hallgató, tanszemélyzeti tag többnyire jelentéktelen okok miatt esett a politikai tisztogatás áldozatául. Ezeknek a bizonytalanságot keltő eseményeknek azonban nem volt etnikai háttere. De Erdély szerte megdöbbenést keltett az, hogy az állambiztonsági szervek 1949. november 3-án Csögör Lajost, a MOGYI rektorát, majd Balogh Edgárt a BTE rektorát és hat másik magyar vezető személyiséget letartóztattak és koholt vádak alapján elítéltek, több évre bebörtönöztek [3,4,5,7,10]. Ez a tragikus esemény többeket elgondolkoztatott a párt nemzetiségi politikájának célkitűzéseiről.

A BTE megszüntetésének előjelei már a két magyar rektor letartóztatásával kezdtek megmutatkozni, majd egyre kézzelfoghatóbbá váltak. 1959 februárjában N. Ceaușescu személyes irányítása alatt tartott viharos gyűléssel megkezdődött a román tannyelvű Babeș és a magyar tannyelvű Bolyai tudományegyetemek egyesítésének végrehajtását célzó összejövetel egész sora. A magyar oktatók és hallgatók kétségbeesett tiltakozása, néhány professzor öngyilkossága hiábavaló áldozat volt, mivel 1959. július 2-án a két egyetem tanszemélyzetének együttes ülésén végül hivatalosan is bejelentették az egyesítés tényét „**Universitatea Babeș – Bolyai Cluj — Kolozsvári Babeș–Bolyai Tudományegyetem**” néven. Ezzel Romániában az önálló állami magyar tudományegyetem megszűnt [1,4,11].

A kétnyelvű oktatás bevezetése és következményei 1962–1989

Pártutasításra az eredetileg csak magyar nyelven oktató MOGYI-ban a minisztérium 1962-től kezdődően elrendelte a kétnyelvű (magyar és román) oktatás bevezetését. Ez azt jelentette, hogy az előadásokat igény szerint lehetett román vagy magyar nyelven hallgatni. A gyakorlatok viszont minden szinten csak román nyelven folynak [2,6,7,8,11]. Ezt az eljárást jelenleg (2015) is alkalmazzák.

Így megnyílt a kapu a román hallgatók előtt, akik szívesen jöttek Marosvásárhelyre, bár 1990 előtt 5 román nyelven oktató OGYI működött az országban. A kétnyelvűség indokoltá tette az egyre nagyobb számú román nemzetiségű tanszemélyzet meghívását, kinevezését és gyors előléptetését. A román hallgatók és tanszemélyzet számának növekedésével arányosan csökkent a magyar anyanyelvűek száma. Ez a jelenség párhuzamosan az adminisztratív, a műszaki és a kisegítő személyzet körében is bekövetkezett [2,6,7,8].

Az első 50 év eredményes oktatási és kutatási tevékenysége ellenére nem kerülhető el az, hogy rámutassunk a totalitárius rendszer, majd a Ceaușescu-féle önkényuralom céltudatos nemzetiségi politikájára, ami egyetemünket is érintette. Az elmondottakból már kiderült, hogy a MOGYI magyar nyelvű oktatásának elszorvasztási szándékára számos tényező utal, így:

- 1951- 1960 között szünetelt a fogorvosképzés, a hallgatókat Kolozsvárra áthelyezték;
- 1962-ben a kétnyelvű oktatás bevezetése;
- 1984-től nem volt több magyar rektor, az utolsó László János volt; utolsó magyar nemzetiségű dékán az ÁOK-án Maros Tibor 1965-1968-ig;
- 1986-tal kezdődően a marosvásárhelyi GYK-on nem tartottak több felvételi vizsgát, csak a meglevő évfolyamokon folytatták az oktatást. Az 1989. decemberi események hatására a GYK-t újra beindították [6];
- a nemzetiségi paritás hiánya a szenátusban;
- a MOGYI külön két nyelven megjelenő szakfolyóiratát 1975-től kezdve összevonták, és a továbbiakban csak *Revista Medicală* címen jelent meg, amiben magyar nyelven is lehetett közölni [2].

Az 1989-es decemberi események hatása a MOGYI életére

Az 1989-es decemberi eseményeket követően felcsillant a teljes magyar nyelvű oktatás helyreállításának lehetősége a MOGYI-n is. Az eufória azonban hamar elszállt. A tárgyalások, a beadványok, a hallgatók csendes „ülősziájkja”, melyhez a magyar tanszemélyzet egy része is csatlakozott, eredménytelenek voltak. Majd, az 1990. március 20–21-i véres események következtében ismét ráébredtünk a valóságra. Nem jött létre a MOGYI-ban teljes magyar nyelvű tagozat, a két nemzetiség egyenlő arányú képviselője a szenátusban, stb. A MOGYI szenátusa 1991 májusában egy határozatot hozott, mely szerint a 65. életévüket betöltött tanárokat nyugdíjazzák. Ez 15 személyt (a tanárok 40%-át) érintette, közülük 12-en magyarok voltak, 9-en tanszékvezetők [8,11]. Ez ismét súlyos csapást mért a magyar nyelvű oktatásra, de ennek ellenére az élet ment tovább, mivel megjelentek olyan intézkedések is, amelyek a MOGYI magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzését is jótékonyan befolyásolták. Országos intézkedés alapján, 1991 májusában megszüntették a szovjet mintára átvett, sok

félreértést okozó „Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet” elnevezést és visszaadták a valóságot tükröző „**Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem**” (OGYE) nevet. Évről-évre lassan növekedett a magyar anyanyelvű hallgatók és fiatal oktatók, valamint a doktorátus vezetői joggal rendelkező magyar professzorok száma is, de még mindig nem elégségesen. Egyetemünk folyóiratának borítólapján egy ideig újra magyar nyelvű cím is megjelent: *Revista de Medicină și Farmacie – Orvosi és Gyógyszerészeti Szemle*.

Már 1990 januárjában létrehozták a **Marosvásárhelyi Magyar Diákszövetséget**, melynek talán legnagyobb eredménye az évente megrendezett Tudományos Diákköri Konferencia. Ugyancsak az ő érdemük a két hetes ún. „részképzés” megszervezése az utolsó éves magyar hallgatók számára, magyarországi egyetemek orvosi és gyógyszerészeti karán.

***

Így jutottunk el 1995-ig, a marosvásárhelyi magyar nyelvű orvosképzés beindításának 50. évfordulójához. Bár ez alkalommal nem került sor hivatalos megemlékezésre, sikerült 1995-ben megjelentetni *A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 50 éve c.* emlékkönyvet [2], ami bemutatja a marosvásárhelyi orvos és gyógyszerészképzés első 50 évének fontosabb eseményeit, adatok, emlékezések alapján. A 70. évforduló alkalmából újonnan kiadásra került Emlékkönyv szerkesztőinek kérésére, az 1995-ben megjelent kötet szerkesztői írásban adták beleegyezésüket, hogy utóbbiból a szükséges részeket újraközlésként felhasználhassák az új kötet kiindulási alapjaként. E vonatkozásban felhívjuk a figyelmet, hogy az *Orvostudományi Értesítő* 2010-ben közölt egy átfogó jegyzéket az egyetemünk történetével és tevékenységével foglalkozó munkák bibliográfiai adataival [9].

Mivel az 50 éves Emlékkönyv [2], ma már kis számban forog közkézen, szükségesnek tartunk, egy rövid áttekintést nyújtani annak tartalmáról.

II. Az 1995-ös Emlékkönyvről

A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 50 éve c. emlékkönyv, nem hivatalos felkérésre, hanem magánkezdeményezésként állt össze, Barabás Béla, Péter Mihály és Péter H. Mária szerkesztésében [2]. A kötet anyagának megírására a szerkesztők 63 olyan személyt kértek fel, akik minden esetben az adott tárgykörben a legkompetensebbek voltak. Minden szerző egy megadott közös vázlat alapján állította össze az általa említésre méltó anyagot. Az adatok összegyűjtése több esetben is nehézségbe ütközött, a hivatalos szervek ehhez nem adtak semmi támogatást. A nagyszámú szerző által megírt anyag egységesítése, szövegszerkesztése, az ábrák elkészítése, a fényképek összegyűjtése a vártnál nagyobb munkát igényelt. A kötetnyi anyag kiadását Barabás Béla javaslatára a magyarországi Teleki László Alapítvány, Diószegi László felelős kiadóként vállalta a Magyarságkutató Könyvtára sorozat XVIII. köteteként. A könyv 473+3 oldal terjedelmű, 96 fényképet, 33 táblázatot, 23 ábrát tartalmaz. Az előszót Sütő András író jegyzi, egy-egy bevezető megírására egyetemünk egykori rektorai közül Csögör Lajos illetve Puskás György professzorokat kértük fel, akik fontos eseményeket és értékes adatokat közöltek. Ezt követően Intézetünk (Egyetemünk) fontosabb tisztségeit betöltő személyek jegyzéke és szolgálati periódusa szerepel. Ebből, ez alkalommal csak a rektori tisztséget betöltők, névsorát mutatjuk be: Csögör Lajos 1945-1949, id. Feszt György 1949-1952, Székely Károly 1952-ben, Andrásófszky Tibor 1953-1964, Csögör Lajos 1964-1967, Puskás György 1967-1976, László János 1976-1984, Bancu Gh. V. Emilian 1984-1989. Tehát László János után már nem volt több magyar rektor.

A továbbiak során egyenként bemutatásra került az akkor működő 20 preklinikai tanszék illetve diszciplína rövid története, majd a 18 klinika, végül a Fogorvosi illetve a Gyógyszerészeti Kar. Külön fejezetek foglalkoznak az Intézet tudományos munkásságát bemutató *Orvosi Szemle – Revista Medicală* c. folyóirattal, valamint az Egyetemi Könyvtárral. Fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy az oktatók által írt jegyzetek, könyvek, könyvfejezetek jegyzékét is tartalmazza. Ezt követően a menza és a diáktothonok működése, a sport és a kulturális tevékenység is helyet kapott a kötetben. Végül egyetemünk 1950 és 1995 közötti végzettjeinek karonkénti névsora került közlésre.

Öröndetes ténynek tartjuk, hogy 20 évvel *A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 50 éve* c. kötet [2] megjelenése után, – a marosvásárhelyi magyar nyelvű orvostudományok létrehozásának 70. évfordulója alkalmából – az EME OGYSZ méltó megemlékezésnek folytatta intézetünk (Egyetemünk) utóbbi 20 éves történetének rögzítését *A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 70 éve* c. kötet formájában. Így, ez utóbbi, a marosvásárhelyi orvos-, fogorvos- és gyógyszerészképzés történetéről áttekintést ad napjainkig, a jelen és az utókor számára.

III. Egyetemünk alapító rektoráról, Csögör Lajosról

Fontosnak tartjuk, hogy a marosvásárhelyi magyar nyelvű orvostudományok 70. évfordulója alkalmából megemlékezzünk Csögör Lajos professzorról is, egyetemünk első rektoráról, az erdélyi magyar értelmiség egyik köztiszteletben álló, kiemelkedő közéleti személyiségéről.

Nagysármáson (ma Maros megye), a Mezőség közepén, 1904. március 18-án született. Középiskoláit a neves nagyenyedi Bethlen Kollégiumban végezte, ott is érettségizett 1923-ban. Egyetemi tanulmányait Szegeden, a Ferenc József Tudományegyetem Orvosi Karán kezdte. Az abszolutórium kézbevétele után, 1928-ban hazatért és beiratkozott a kolozsvári I. Ferdinand király Tudományegyetem Orvosi Karának IV. évére. Tehát a két utolsó évet, az akkori román törvények előírása szerint, még egyszer végigjárta. Végül ugyanott, 1933. március 18-án megkapta az orvosi oklevelet. Még abban az évben megkezdte a kolozsvári Fogászati Klinikán az egyéves fogorvosi képesítő tanfolyamot. Ennek elvégzése után magánrendelőt nyitott Nagysármáson, amit egy évig működtetett, majd 1935 és 1940 között a nagyenyedi fogorvosi rendelője mellett a Bethlen Kollégium iskola-fogorvosaként is dolgozott.

A második bécsi döntés (1940) után visszatért Kolozsvárra és állásért jelentkezett a Fogorvosi Klinikán, ahol 1940. szept. 11-től alkalmazták, 1941. február 1-jétől már tanársegédként. Párhuzamosan Kolozsváron is magánrendelőt tartott fenn a Gyergyay –féle házban [7,10]. Mint már említettük, 1944. október 11-én a szovjet és a román katonaság bevonult Kolozsvárra. Ez alkalommal az egyetem a helyén maradt és tovább működött. Kopár Gerő, a Fogászati Klinika addigi vezetője eltávozott, majd Csögör vette át a Klinika vezetését tanári minőségben és tartotta az előadásokat már az 1944/45-ös tanévben [13]. Közben október 13-án kinevezték Kolozs megye alispánjává. Ezt a tisztséget 1945 őszéig viselte. 1945. március 10-én az egyetem itt maradt tanári kara „megválasztja” őt egyetemi tanárnak. A Nemzetnevelésügyi Minisztérium az 1945. június 4-iki keltezésű 137.581. számú rendeletével, mint már említettük, egy 3 tagú bizottságot nevezett ki a 406 és 407/1945-ös királyi rendelet törvény alapján létrehozott magyar egyetem ügyeinek intézésére, melynek,

Csögör professzor lett az elnöke. Június 6-án megbízták a rektor hatáskörébe tartozó teendők ellátásával. A Nemzetnevelésügyi Minisztérium által történt hivatalos professzori kinevezésére 1945. szeptember 22-én került sor. 1945. november 1-jén a minisztérium hivatalosan kinevezi rektornak és megerősíti professzori tisztségében. Így Csögör Lajos 1945-től a kolozsvári Magyar Tannyelvű Állami Egyetem, illetve 1945 decemberétől az új elnevezése szerint, a Bolyai Tudományegyetem első rektora volt 1948-ig [7,10]. Amikor, 1945 végén az Orvosi Kar átköltözött Marosvásárhelyre, Csögör professzor rektorként még Kolozsváron maradt, de hetente átjárt Marosvásárhelyre megtartani előadásait az orvoskari hallgatóknak, a posztgraduális fogorvosi szakképesítésen résztvevő orvosoknak és a Fogászati Klinika munkáját tanszékvezetőként irányítani.

Mikor az 1948-as tanügyi reform a már létező orvostudományi karokat, az újonnan létesített Fogorvostudományi és Gyógyszerészeti karokkal együtt, önálló oktatási egységekbe vonta össze Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet (OGYI) néven és létre jött Marosvásárhelyre a MOGYI, ennek rektora továbbra is Csögör professzor maradt 1949-ig. Marosvásárhelyre csak 1949 őszén költözött le, a családjával együtt, tehát a tanügyi reform utáni évben [4,7,10,14].

1949. november 3-án az állambiztonsági szervek Csögör professzort, a MOGYI rektorát, Marosvásárhelyt letartóztatták, majd koholt vádak alapján többedmagával bebörtönözték. E ténnyel kapcsolatos részletek olvashatók a *Csögör Lajos börtönévei 1949-1955 c.* kötetben [3]. A börtönben eltöltött idő megszakítás nélkül 5 év és 7 hónap volt. 1955. május 27-én kegyelemben részesült és ezt követően visszahelyezték professzori állásába a MOGYI Fogászati Klinikájára. 1964. szeptember 15-én, tiltakozása ellenére, másodszor is kinevezték a MOGYI rektorának, de 1967. szeptember 15-én e tisztségéről lemondott. A Fogászati Klinikát, utóbb a Konzerváló Fogászati és Fogágybetegségek Klinikáját 1973-ig még vezette, ekkor nyugalmába vonult, de doktoranduszait tovább is irányította. Nyugdíjba vonulása után jutott ideje arra, hogy barátai sürgetésére papírra vesse a kolozsvári Magyar Egyetem megszervezésével kapcsolatos emlékeit. A kéziratot véleményezés és lektorálás végett kolozsvári barátainál hagyta és feleségével együtt Magyarországra utazott, hogy 1985. október 22-én részt vegyen díszdoktorrá avatásán, Szegeden. Ott tudta meg, hogy Kolozsváron, egy házkutatás során kéziratát az állambiztonsági szervek elkobozták. Többek tanácsára már nem tértek haza [5], hanem Budapesten telepedtek le, ahol haláláig, 2003. július 8-ig lakott. Az év július 12-én helyezték örök nyugalomra a Budaörsi Újtemetőben.

Csögör professzor szakmai tevékenysége öt pontba foglalható össze: 1. szakorvosképzés és továbbképzés illetve az oktatók utódainak nevelése; 2. fogorvosi alapismeretek tanítása az orvosi karok hallgatóinak, majd az új rendszerben a fogorvostan-hallgatóknak; 3. fogászati szakdolgozók képzése; 4. tudományos kutatás; 5. tudományszervező és terjesztő tevékenység. Ezek mellett a mindennapi klinikai munkát is végezte [7,10].

Tudományos tevékenysége sokoldalú, figyelme központjában a fogszuvasodás és a szájbetegségek megelőzése állt. E célból, színvonalas, de közérthető hasznos ismeretterjesztő munkát írt, amit az Állami Könyvkiadó 1949-ben tett közzé *Vigyázz a fogadra! A helyes szájápolás* címen [10]. Ő volt országos viszonylatban az első, aki az 1960-as években kezdeményezte a marosvásárhelyi vezetékes ivóvíz fluoriddal való dúsítását, aminek következtében 30%-kal csökkent az iskoláskorú gyermekek caries gyakorisága [7]. A helyes szájápolásról írt munkái, az ivóvíz fluorozásával a fogszuvasodás megelőzésében elért

eredményei a maguk idején úttörők voltak és ma is helytállóak, amit bizonyít, hogy külföldi szakkönyvek is idézik.

A Konzerváló Fogászati Klinika tudományos életében jelentős hangsúlyt kapott a Csögör professzor kezdeményezésére létrehozott és a klinika keretében működő Fogkórszövettani és Mikrobiológiai Kutatólaboratórium. Csögör professzor nyugdíjazása (1973) után a laboratórium vezetését Bocskay István professzor vette át. Kutatásaik színvonalát bizonyítja, hogy több nemzetközi kongresszus (Madrid, Párizs, Hamburg, Gödöllő, Budapest, Athén) tűzte napirendre eredményeik bemutatását [7,10]

A marosvásárhelyi Fogorvostudományi Karon a doktorátus-vezetői minőséget elsőként kapta meg 1965-ben [7,12]. Ezzel lehetőség nyílt a kar tanszemélyzetének a tudományos fokozat megszerzésére és ez által magasabb oktatói beosztás elérésére. Romániában más szakakadémiákhoz hasonlóan, 1969-ben megalakult az Orvostudományi Akadémia, ennek rendes tagjává és ugyanakkor alelnökévé is megválasztották [10].

1937-től tagja volt az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek és az maradt 1949-ig, az Egyesület önkényes megszüntetéséig. Csögör professzor Miskolczi Dezsővel együtt szerkesztette az *Értesítő a Bolyai Egyetem Orvostudományi Karának és az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályának munkájáról* c. kiadványsorozat 1948-ban megjelent 63. kötetét. Főszerkesztője volt 1964–67 között a Marosvásárhelyt megjelenő kétnyelvű *Orvosi Szemle–Revista Medicală* c. folyóiratnak, a *Stomatologia* c. országos folyóiratnak pedig szerkesztőségi tagja 1959-től az 1973/6. számmal bezárólag. 1948-tól a Magyar Fogorvosok Társaságának tiszteleti tagja.

Munkásságát több magas kitüntetés adományozásával ismerték el [7,10]. Így például: a Munka Érdemrend III. fokozata (1958), majd II. és I. fokozata, a Szocialista Munka Hőse (1971), Érdemes Orvos (1972), a Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem honoris causa doktora (1985). A Bolyai Tudományegyetem alapításának 50. évfordulója alkalmából, 1995. június 3-án, Budapesten rendezett emlékülésen Pro Cultura Hungarica kitüntetést kapott, ugyanazon évben október 23-án alkalmából a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjét adományozták számára. 2000-ben a Pápai Párizs Alapítvány kuratóriuma és az EME Orvos- és Gyógyszerésztudományi Szakosztálya elsőként neki ítélte oda a Pápai Párizs Emlékérmét. 2004-ben a Stúdium Alapítvány elsőként őt tüntette ki „post mortem” Miskolczi Dezső Emlékplakettel és díjjal. Az EME Orvos- és Gyógyszerésztudományi Szakosztálya 2005-ben, a három kar legkiválóbb végzős hallgatóinak kitüntetésére egy díjat alapított. Ezt egyetemünk első rektorának tiszteletére és emlékezetére „Csögör Lajos-díj”-nak nevezték el [10]. A magyar nyelvű orvosi és gyógyszerész képzés szervezésében elért kiemelkedő eredmények elismerésére a szakosztály létrehozta a „Csögör Lajos Díjat”, amit Csögör professzor kisméretű bronz mellszobra és egy oklevél képez. Ezt, első alkalommal, 2013-ban, Szabó Béla professzornak ítélték oda.

Hogy Csögör professzor emlékezete ma is él, bizonyítja, hogy tiszteletére Marosvásárhelyen két konferenciát szerveztek. Az egyiket a Magyar Tudomány Napja Erdélyben 9. Fórumának keretében, 2010. november 12-én, a Kultúrpalota Kistermében tartották. Ezen a *Csögör Lajos börtönévei 1949–1955* c. kötetet is bemutatták [3,10]. A másik emlékülésre, 2014. március 18-án, a professzor születésének 110. évfordulója napján került sor. Ez alkalommal felmerült, hogy az egyetem első rektorának szobrot kellene állítani. A javaslatot a jelenlévők egyhangúan támogatták. Ezeken kívül, 2014. december 8-án, az egyetemi napok alkalmából, a Marosvásárhelyi Magyar Diákszövetség Fogorvosi Karának

platformja villámcsődület formájában emlékezett meg az egyetemalapító Csögör Lajos rektorról.

Csögör professzor életrajzát egy önmagáról írt értékeléssel zárjuk: „*Munkám lényegének azt tartom, hogy az anyanyelvű oktatás továbbvitelével és törvénybe iktatásával lehetőséget biztosítottunk arra, hogy több ezer fiatal akadály nélkül kezdhesse meg és végezhesse tanulmányait. Hogy ma több ezer magyar szakember dolgozik a kulturális élet legkülönbözőbb területein, az a mi munkánk érdeme is, és örülök, hogy részese lehettem ennek a munkának*”.

Csögör Lajos, a Bolyai Egyetem, majd a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet első rektora életművének legkiemelkedőbb megvalósításaként oktatásszervezői tevékenységét tekinthetjük. Maradandó munkájával elévülhetetlenül beírta nevét nemcsak az erdélyi, hanem az egyetemes magyar felsőoktatás- és tudománytörténetbe.

Válogatott irodalom

1. BARABÁS Béla, JOÓ Rudolf (szerk.): *A Kolozsvári Magyar Egyetem 1945-ben.* (A Bolyai Egyetem szervezésének válogatott dokumentumai). Magyarságkutató Intézet, Budapest, 1990, 174 oldal.
2. BARABÁS Béla, PÉTER Mihály, PÉTER H. Mária (szerk.): *A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 50 éve. Adatok, emlékezések.* Teleki László Alapítvány, Budapest, é. n. [1995], 473+3 oldal.
3. CSÖGÖR István (összeállította): *Csögör Lajos börtönévei (1949-1955).* Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 2010, 1-143 + életinterjú DVD lemezen.
4. CSÖGÖR Lajos: *Lapok a Bolyai Egyetem történetéből.* I-XIX fejezet. Erdélyi Figyelő (Marosvásárhely) 1990, 11-24 sz.; 1991, 1-10 sz.; 1992, 1-2 sz.
5. LÁZOK János, VINCZE Gábor (szerk.): *Erdély magyar egyetem 1944-1949.* I. kötet, *Csögör Lajos Emlékirata. Dokumentumok 1944-1945.* Custos kiadó, Marosvásárhely, 1995, 246 oldal; *Erdély magyar egyeteme 1944-1949.* II. kötet, Custos & Mentor kiadó, Marosvásárhely, 1998, 281 oldal (mellékletként 2 térkép).
6. PÉTER H. Mária: *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai.* I. kötet (2. bővített kiadás), EME kiadása, Kolozsvár, 2013, 213-271 oldal.
7. PÉTER Mihály: *Az erdélyi fogorvoslás történetéből.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2006, 184-201, 286-290 oldal.
8. PÉTER Mihály: *A marosvásárhelyi orvos- és gyógyszerészképzés előzményei, 60 éves működésének főbb eseményei és jelen gondjai.* Debreceni Szemle. Új folyam, 2006, XIV. évf., 1. szám, 104-117 oldal.
9. PÉTER Mihály: *A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem történetével és tevékenységével foglalkozó munkák jegyzéke.* Orvostudományi Értesítő (Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása 2010, 83.kötet, 2. szám, 140-145 oldal.

10. PÉTER Mihály: *Csőgör Lajos (1904-2003.)* In: Pál-Antal Sándor, Simon Zsolt (szerk.): *Teremtő életek – marosvásárhelyi személyiségek*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011, 173-186.
11. SZÖLLŐSI Árpád: *A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem 1945-1995*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, é.n. [1995] 186+18 oldal; 2. kiadás: 1945-2005, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2009, 253 oldal + képmellékletek.
12. *** *Institutul de Medicină și Farmacie din Tg. Mureș 1945-1967*. Ministerul Invățământului, IMF Tg. Mureș, 1967, 120-126 oldal.
13. *** *Facultate de Medicină Francz Jozsef Cluj*. Arhivele Naționale ale României. Direcția Mureș (Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Hivatala). Fond 576. Inv. 673 (1831-1944).
14. *** *Institutul de Medicină și Farmacie din Tg. Mureș*. Arhivele Naționale ale României. Direcția Mureș (Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Hivatala). Fond 576, inv.672 (1945-1977).
15. *Monitorul Oficial* Partea I-a, anul CXIII, nr. 119 din 29. mai 1945, pagina 4423-4424. Legea Nr.406, 407 din 28 mai 1945. *Legea pentru înființarea la Cluj a Universității cu limba de predare maghiară*.
16. *** *Monitorul Oficial* Partea I-a, anul CXIII. Nr. 290, 18 dec. 1945, pag. 10995, *Decizia 346.101 din 11 dec. 1945: Denumire de Universitate: „Universitate Bolyai don Cluj – Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem”*.
17. *** *Monitorul Oficial*, Partea I-a, anul CXVI, nr. 177 din 3. aug. 1948. Decret nr. 175, pag. 6322-6324, *Pentru reforma învățământului*.
18. *** *Monitorul Oficial*, Partea I-a, anul CXVI, nr. 249 din 26. oct. 1948, *Decret 263.327, pag. 8522-8525, Organizarea învățământului superior*.

A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 70 éve c. kötet fedőlapja
(megjelent 2015-ben)